

واکاوی عملکرد دهیاری‌ها در راستای بهبود کیفیت محیطی روستایان (مطالعه موردی: دهستان سررود جنوبی)

عنایت اله مشفق‌نژادی^۱ - فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه تهران
افشین حکمتی اصل - فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه چمران
محمدصادق بهارلویی - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه تهران

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۶/۲۶

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۱۸

چکیده

فضای سبز یکی از شاخص‌های توسعه یافتگی جوامع و دارای ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی است. اتصال جامعه به اکوسیستم برای انعطاف‌پذیری سیستم‌های اجتماعی محیط‌زیستی بسیار مهم است. هدف از این مطالعه تحلیل عملکرد دهیاران روستایی در راستای فضای سبز روستایی و شناسایی چالش‌های پیش‌روی آنها است. این پژوهش از نوع کاربردی-توسعه‌ای و با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و اکتشافی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش، شامل روستاهای دارای دهیاری در دهستان سررود جنوبی شهرستان بویراحمد است. در این تحقیق برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز از پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده مستقیم استفاده شده است. برای این منظور با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۰ نفر به عنوان جامعه نمونه انتخاب شدند. در نهایت اطلاعات گردآوری شده با استفاده از روش کدگذاری در نرم‌افزار مورد ارزیابی قرار گرفتند. با توجه به نتایج به دست آمده، از نظر ساکنین عملکرد دهیاران در زمینه پارک‌ها و بوستان‌های روستایی با میانگین ۱/۳۶ در سطح پایینی قرار دارد و وضعیت موجود سکونتگاه‌ها نسبت به استانداردهای موجود پارک‌های روستایی از جایگاه بسیار ضعیفی برخوردار است. همچنین نتایج به دست آمده نشان داد وضعیت موجود سکونتگاه‌ها از نظر پارک‌های روستایی نسبت به استاندارد موجود در وضعیت ناپایداری قرار دارند. به طور کلی از نظر ساکنین مهمترین عواملی که باعث عدم موفقیت دهیاران در زمینه مدیریت فضای سبز روستایی شد می‌توان به پایین بودن سطح سواد دهیاران، عدم آشنایی روستایان با وظایف خود و دهیاران، نبود سیستم نظارتی و ارزشیابی و طایفه‌ای بودن انتخاب دهیار اشاره کرد.

واژگان کلیدی: فضای سبز، پارک روستایی، توسعه روستایی، عملکرد دهیاران، کیفیت زندگی.

مقدمه

توسعه فرآیندی است چندبعدی، که در آن شرایط نامطلوب زندگی، به شرایط مطلوب تبدیل گشته و جامعه از فقر و عقب ماندگی حوزه‌های مختلف رهایی می‌یابد و به سوی رفاه و پیشرفت گام می‌گذارد (Rokny et al 2019 : 48). و مدیریت روستایی فرآیند سازماندهی و هدایت جامعه روستایی از طریق شکل‌دهی به سازمان‌ها و نهادهای مسئول در اداره مناطق روستایی است که نقش مهمی در پیشبرد اهداف توسعه دارد (Imany et al 2019 : 68). بهبود کیفیت زندگی در جوامع روستایی، هدف غایی برنامه‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی است. اما پیش شرط اصلی جهت دستیابی به این مهم، فراهم ساختن شرایط مناسب برای زندگی است که می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای کیفیت زندگی در جوامع روستایی گردد (Issalu et al . 2014 : 108). اینکه کدام شرایط زندگی می‌تواند کیفیت خوب زندگی هر فرد و یا جامعه‌ای را فراهم سازد، حقیقتی است که امروزه بسیاری از برنامه‌ریزان را با چالشی بزرگ مواجه ساخته است (Eftekhari et al . 2011 : 72). در این بین برخی از پژوهشگران مسائل اقتصادی و اجتماعی را به عنوان مهم‌ترین نارسایی‌های جوامع روستایی می‌دانند، عده‌ای دیگر عامل عدم توسعه روستاها را فقدان و کمبود خدمات رفاهی و درمانی می‌دانند و در نهایت عده‌ای نیز مشکلات محیط‌زیستی موجود در سکونتگاه‌ها را مهم‌ترین عامل توسعه نیافتگی جوامع روستایی می‌دانند. در این بین برخی از تحقیقات بدون در نظر داشتن شرایط فعلی محیط‌های روستایی به ارزیابی کیفیت زندگی بر اساس نظرسنجی از روستاییان می‌پردازند. مناطق روستایی در جهان با مشکلات متعدد و متفاوتی روبه‌رو هستند. یکی از مهم‌ترین روش‌های دستیابی به اهداف توسعه پایدار روستایی ارزیابی وضع موجود روستاها و شناسایی نیازهای ساکنین است تا بر این اساس کیفیت زندگی و برنامه ریزی برای آینده این مناطق هموار گردد. محیط‌زیست سالم و جمعیت سالم از پیش زمینه‌های توسعه پایدار هستند (Eigsti, 1999: 83). یکی از جنبه‌های مهم توسعه پایدار توجه به پایداری بوم‌شناختی و جنبه‌های محیط‌زیستی اکوسیستم است (AhangariKiyasary et al .2018 : 2). به عبارتی ارتباط غیر قابل انکاری بین انسان و محیط وجود دارد (خراسانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۶). افزایش تقاضای جمعیت برای بهره‌مندی از اراضی روستایی برخی از کارکردهای اکولوژیکی و محیطی، به سمت متناسب‌سازی کیفیت زندگی برای جمعیت‌های انسانی حرکت می‌کنند (jim and et al, 2008: 316).

با توجه به اهمیت و جایگاه جامعه روستایی در کشور و مشکلات و چالش‌هایی که این جامعه در فرآیند توسعه خود با آن مواجه است، شناخت و تحلیل ویژگی‌های برنامه‌ریزی توسعه روستایی در کشور و پرداختن به کلیه ابعاد آن ضرورت تام دارد. امروزه برنامه‌های مختلفی برای توسعه مناطق روستایی توسط دولت تدوین و به اجرا در می‌آید. قوانین، مقررات، سیاست‌ها، طرح‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی در مجموع نظام مدیریت و توسعه روستایی را تشکیل می‌دهد که هر یک به تناسب ضرورت‌ها و نیازهای زندگی روستاییان، در پی به ثمر رسیدن ساماندهی و توسعه نواحی روستایی می‌باشند. در این بین توجه به محیط‌زیست روستا در فرآیند برنامه‌ریزی توسعه روستایی برای مجموعه نظام مدیریت روستایی ضروری است. می‌توان برآیند برنامه‌های توسعه را در بهبود کیفیت محیط‌زیست روستایی مشاهده نمود. دهیاران به عنوان اصلی‌ترین ارکان مدیریت روستایی در حفظ مدیریت محیط‌زیست روستاهای کشور نقش قابل توجهی دارند و طبق قانون یکی از وظایف دهیاران حفاظت از محیط‌زیست روستایی است. تغییر در زیرساخت‌های طبیعی و آلودگی اکوسیستم از جمله تحولات متأخر جامعه روستایی به شمار می‌روند. بر این اساس تحقیق حاضر در راستای بهبود کیفیت زندگی روستاییان به واکاوی عملکرد دهیاران در زمینه پارک‌ها و فضای سبز روستایی می‌پردازد. لزوم حفظ، نگهداری و توسعه فضای سبز بنابر دلایل بی‌شمار روز به روز محسوس‌تر گردیده و با اهمیت بیشتری مورد توجه مردم و مسئولین قرار می‌گیرد. پارک‌های روستایی از مهم‌ترین عوامل موثر در شکل‌دهی به پایداری اجتماعی و همبستگی روستایی‌اند، در تقویت ذهن و روان ساکنین نقش مهمی دارند و یکی از مهم‌ترین نیازهای زندگی در روستاها و محله‌های روستایی را تشکیل داده‌اند (Haiwei and et al, 2009: 223). فضای سبز معنا، مفهوم و ارزش واقعی خود را که مترادف با زندگی، حیات، تنفس، پاکیزگی و بهداشت محیط، زیبایی و طراوت و آرام‌کننده روح و روان، پاکیزه کننده هوا و رفع کننده آلودگی آن است بر مردم جهان آشکار می‌سازد. از مهم‌ترین کارکردهای فضای سبز روستایی عبارت است از ایجاد شرایط زیست‌محیطی مناسب‌تر برای

روستاییان از طریق کاهش آلودگی‌ها و افزایش جذابیت‌های بصری و زیباسازی محیط روستایی، کمک به تلطیف روح و روان روستاییان، کمک به تثبیت جمعیت در روستاها با ایجاد تسهیلات و فضاهای تفریحی، ورزشی و فرهنگی، پاسخ به نیاز تفریحی و پر کردن اوقات فراغت روستاییان، کمک به احیای منابع طبیعی و گسترش فضای سبز در روستا، حفظ خاک از فرسایش‌های بادی و آبی، کنترل و توزیع مناسب آب‌های جاری و سیلابی و بهره‌برداری بهینه از امکانات طبیعی موجود و توسعه فرهنگ استفاده مطلوب از منابع طبیعی و فضای سبز و بهره‌برداری صحیح از آن. به همین جهت موضوع حفظ و احیای فضای سبز در قوانین مختلف اعم از قانون اساسی، قوانین حکومتی و مدیریت شهری و روستایی انعکاس یافته است، به طوری که بر اساس اصل ۵۱ قانون اساسی حفظ محیط‌زیست مورد توجه و تأکید قرار گرفته که قابل تعمیم به مناطق روستایی نیز می‌باشد (Ebrahimzadeh & Ebady . 2008 : 33). از بین خدمات و تسهیلات مختلف روستایی، بوستاها و پارک‌ها هم به دلیل اهمیت تفریحی‌شان مورد توجه بوده‌اند و هم به دلیل نقش مهمی که در حفظ تعادل محیط‌زیست روستایی و تعدیل آلودگی هوا دارند. فضاهای سبز روستایی همچنین باعث کاهش تراکم ساختمانی و پرورش روحی و جسمی روستاییان می‌شوند. از سوی دیگر واکاوی عملکرد یکی از روش‌های موثر در سنجش عملکرد واحدها و دستگاه‌های اجرایی در دستیابی به اهداف مدنظر با توجه به امکانات و نیروی انسانی موجود برای بهبود عملکردها است. در نظام ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها از شاخص‌ها و حوزه‌های عملکردی متعددی استفاده می‌شود. یکی از شاخص‌های عملکردی دهیاری‌ها احداث پارک روستایی، نگهداری و توسعه فضای سبز روستایی است و یکی از مهمترین رکن انتخاب دهیاران برتر می‌باشد. وجود بوستان‌ها، پارک‌ها و فضای سبز در سکونتگاه‌ها، توزیع متناسب آن و همچنین توجه به سرانه اختصاص یافته به ساکنین براساس جمعیت سکونتگاه‌ها، یکی از مباحث اساسی در برنامه‌ریزی، مدیریت روستایی، و توسعه پایدار روستایی تلقی می‌شود. با توجه به اهمیت موضوع کیفیت زندگی و میزان دسترسی به فضاهای عمومی و پارک‌ها، هدف از انجام این تحقیق، واکاوی عملکرد دهیاری‌ها در راستای بهبود کیفیت محیطی روستاییان از طریق احداث و مدیریت پارک‌های روستایی است. تا از این طریق بتوان محدودیت‌ها و نارسایی‌های موجود از لحاظ خدمات‌رسانی پارک‌های روستایی و میزان رفاه ساکنین از نظر میزان دسترسی به پارک‌های روستایی را مشخص کرد. نگاهی مختصر به دهستان سررود جنوبی نشان می‌دهد که در پی رشد جمعیت سکونتگاه‌ها و ساخت و ساز در سال‌های اخیر، چهره سکونتگاه از حالت پایدار به سکونتگاهی در حال رشد و جمعیت‌پذیر تبدیل شده است و نقصان فراوانی در زمینه کاربری‌های بوستان و پارک‌های روستایی احساس می‌شود. در حال حاضر در دهستان سررود جنوبی ۱۸ دهیاری وجود دارد. دهیاری‌ها از بدو تشکیل تاکنون با استفاده از همیاری و مشارکت مردم و کمک‌های دولتی به منظور رفع نیازمندی‌های عمومی، جمع‌آوری زباله، ارائه خدمات عمومی و توسعه معابر اقداماتی انجام داده‌اند.

با این شرایط دهستان مورد مطالعه در پژوهش حاضر، دهستان سررود جنوبی در استان کهگیلویه و بویراحمد شهرستان بویراحمد است. مقصود اصلی انتخاب این موضوع و در نهایت سکونتگاه‌های مورد مطالعه از تجربیات نگارندگان در این شهر ناشی می‌شود و هدف از انجام این تحقیق نیز رسیدن به پاسخ صحیح پرسش‌های زیر می‌باشد:

- ۱- عملکرد دهیاران در زمینه مدیریت فضای سبز روستایی چگونه است؟
 - ۲- وضعیت کنونی پارک‌ها روستایی نسبت به استانداردهای موجود در سکونتگاه‌های روستایی به چه شکلی است؟
 - ۳- اظهار نظر دهیاران و روستاییان پیرامون مشکلات و چالش‌های پیش روی فضای سبز روستایی کدام‌اند؟
- پس با نظر به مطالب فوق، وضعیت موجود فضای سبز در این دهستان نه تنها ایجاد بوستان‌ها و پارک‌های روستایی استاندارد و برنامه‌ریزی شده‌ای را تأکید می‌کند، بلکه بیش از هر زمان دیگری خواهان فضای سبزی مطابق با اقلیم منطقه، به منظور برقراری موازنه اکولوژیک در مقابل محیط‌های انسان‌ساخت شده است.

مبانی نظری

پایداری محیط‌زیستی مناطق روستایی، در تحقق اهداف توسعه ملی به منظور مقابله با بیابان‌زایی و خطرهای ناشی از خشکسالی‌ها، مقابله با فرسایش و تخریب خاک، حفظ و نگهداری منابع طبیعی و نیز خرده‌اقلیم‌ها، مهم است (قنبری و نادریان، ۱۳۹۷: ۳۲). یکی از جلوه‌های پایداری محیط‌زیستی در سکونتگاه‌های روستایی نحوه پراکندگی فضای سبز طبیعی و انسان‌ساخت

در مناطق روستایی است. با افزایش تقاضای جمعیت برای اراضی شهری و روستایی، برخی از کارکردهای اکولوژیکی و محیطی، به سمت متناسب سازی کیفیت زندگی برای جمعیت‌های انسانی حرکت می‌کنند (Jim and et al, 2008: 317). فضاهای سبز ضرورت عناصر اکولوژیکی، زیبایی شناختی و ارزش سرگرمی را بالا برده و این فضاها به همراه بوستان‌ها و پارک‌ها جزو فضاهای باز محسوب می‌شوند. امروزه نحوه توزیع و مکان‌گزینی بوستان‌ها، پارک‌ها و فضاهای سبز، به عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز خدمات رفاهی و تفریحی، علاوه بر جنبه‌های بهداشتی و روانی، در توسعه پایدار از اهمیت بالایی برخوردار است (Mohammadi 19: 2009). فضاهای سبز سالم و اداره مطلوب آنها در کیفیت زندگی ساکنان شهری نقش بسزایی دارند. برخی از مهم‌ترین فواید شناخته شده از تأثیرات مثبت بر فضای سبز بر سلامت روان عبارت‌اند از: (Richardson and et al, 2013: 320) کاهش استرس، کاهش خستگی روحی، بهبود سلامتی و افزایش فعالیت بدنی ساکنین، بهبود آب و هوای محلی و افزایش کیفیت هوا اشاره کرد (Fongar and et al, 2019: 1) از دیدگاه جغرافیایی، شکل فضایی پارک‌ها، و توزیع فضایی آنها در سکونتگاه‌ها، نشان دهنده توانمندی دسترسی به پارک‌ها برای جمعیت ساکن در سکونتگاه است (Zhang and et al, 2011: 2).

فرایندهای شهری شدن ویژگی‌های طبیعی مانند پوشش‌های گیاهی و خاک‌های بکر که با مصالح ساختمانی برای مناطق مسکونی، جاده‌ها و پارکینگ‌ها جایگزین می‌شوند تا جایی که امروزه از نظر سطح فضای سبز و مناطق باز موجود بین شبکه‌های شهری-روستایی و الگوهای طبیعی سرزمین هیچ گونه تعادلی مشاهده نمی‌شود و شبکه‌های شهری-روستایی در حال مسلط شدن بر شبکه‌های اکولوژیکی‌اند (Thaiutsa et al, 2008: 220). این مطلب به خودی خود زمینه‌ساز از بین رفتن فضاهای سبز و تغییر کاربری این گونه اراضی شده و ممکن است سبب مشکلات محیط‌زیستی و کاهش کیفیت زندگی شود (Bertolini et al, 2006: 425).

نقش و جایگاه منابع طبیعی و فضای سبز بر کاهش آلودگی هوا، ایجاد روحیه و طراوت و نشاط و جذابیت‌های بصری در محیط‌های مسکونی و نیز پر کردن اوقات فراغت انسان‌ها بر کسی پوشیده نیست. به همین دلیل ایجاد فضای سبز و حفظ آن در مناطق روستایی در دهه‌های اخیر مورد توجه مسئولان توسعه روستایی قرار گرفته است. امروزه همه بر این نکته اتفاق نظر دارند که به موازات توسعه زیرساخت‌های اساسی مانند راه، آب، برق، مدرسه، درمانگاه و زیرساخت‌های لازم در روستاها، به اجرای طرح‌هایی پرداخته شود که محیط روستا را جذاب‌تر و با نشاط‌تر کند و باعث توسعه امکانات تفریحی و به ویژه پاسخگوی نیازهای جوانان و نوجوانان روستایی باشد (DarbanAstaneh, 2009: 24-25). یکی از اقداماتی که در عرصه‌های فضای سبز روستایی طی سال‌های اخیر در حال انجام است احداث پارک‌های روستایی است. پارک‌های روستایی بخشی از فضاهای سبز همگانی‌اند که در داخل محدوده روستا طراحی و ساخته شده‌اند و موجب تداوم ارتباط بین ساکنان و طبیعت شده‌اند و یکی از عناصر اصلی محیط روستا محسوب می‌شوند (Ghorbani and et al, 2011: 3). این فضاها با مزایایی مانند: درمان بیماری‌های روحی، ایجاد محیطی مطلوب برای پرورش کودکان، یکپارچگی اجتماعی، حفظ آسایش و... دارای نقش‌های اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی هستند. در عین حال، این محیط‌ها، شاخصی برای ارتقای کیفیت زندگی و توسعه روستاها، محسوب می‌شوند (Balarm and et al, 2005: 149). علاوه بر این، بر این اساس؛ احداث، پراکندگی و مکان‌گزینی مناسب این فضاها در سکونتگاه‌های روستایی و دسترسی مطلوب به آنها از نیازهای اساسی در هر روستا است و نقش مهمی در برآوردن برابری و عدالت اجتماعی و مکانی در بین روستاییان دارد. با در نظر گرفتن مفهوم عدالت و برابری اجتماعی، توزیع پارک‌ها در سطح سکونتگاه‌ها باید به گونه‌ای باشد که بیشتر مردم در کوتاه‌ترین فاصله زمانی و مکانی ممکن و با کمترین هزینه بتوانند از وجود آن بهره‌مند شوند (Bahrami Soltani, 2005: 19-25).

پارک روستایی مکانی است تفریحی شامل فضای سبز طراحی شده با کاربردهای مختلف برای استفاده عموم مردم. هدف از تأسیس آن ایجاد فضای مناسبی برای گذران اوقات فراغت اهالی روستا، به ویژه کودکان، نوجوانان و جوانان روستایی است. این مکان لزوماً در یک فضای سبز طبیعی و یا فضای سبز دست کاشت ایجاد می‌شود.

حداقل مساحت پیشنهادی برای پارک روستایی ۵۰۰ متر مربع می‌باشد. همچنین بر اساس پهنه‌بندی اقلیمی کشور مطابق جدول اقلیمی پیشنهاد می‌شود (Organization of Municipalities and Villages. 2011). در روستاهای دارای طرح هادی مصوب، پارک روستایی باید در زمین تعیین شده در طرح هادی ایجاد شود. اگر بنا به هر دلیلی، زمین با کاربری پارک در طرح هادی قابل تملک نباشد و یا با در نظر گرفتن معیارهای این شیوه‌نامه-زمین مناسب دیگری قابل دسترس باشد، لازم است جهت اقدامات قانونی، موضوع با ذکر دلایل فنی از سوی دهیاری به بخشداری مربوطه منعکس شود. پارک‌های روستایی باید هویت ویژه‌ای داشته و حتی‌الامکان از پارک‌های شهری متمایز باشند. بدین منظور، استفاده از جاذبه‌های طبیعی، مصالح بومی، گونه‌های گیاهی سازگار با محیط از جمله پارامترهای مهم در طراحی و اجرا می‌باشد. از این رو با توجه به نیازهای جامعه روستایی و شرایط و امکانات موجود، پارک روستایی شامل بخش‌های؛ فضای سبز، معابر، سرویس بهداشتی، نمازخانه، دکه و کیوسک، آلاچیق و سایبان، زمین بازی کودکان، زمین بازی نوجوانان، حوض و آبنا و کتابخانه است (Organization of Municipalities and Villages. 2011). لذا توسعه فضای سبز روستایی در سکونتگاه‌های روستایی دهستان سررود جنوبی با توجه به خدمات، زیرساخت‌ها، کارکرد سکونتگاه و فعالیت‌های تولیدی به طور بالقوه و بالفعل، می‌تواند نقش مهمی در افزایش کیفیت زندگی در عرصه‌های روستایی داشته باشند. در هر حال در بسیاری از مطالعات روستایی از جمله مطالعات فضای سبز پیش از هر نوع برنامه‌ریزی، بایستی استانداردها و سرانه‌ها را تعریف نمود.

مدیریت فضای سبز روستایی

در روستاها نیز، همواره مدیریت روستایی، در دوره‌های مختلف با عناوین متفاوت، نمود روشنی در جامعه روستایی داشته است (Fall Soleimany et al. 2012 : 75). در مدیریت نوین روستایی شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها قابل بررسی می‌باشند که در سال ۱۳۶۱ براساس قانون تشکیلات شوراهای اسلامی، مدیریت روستایی به شورای اسلامی روستا واگذار شد اما در این قانون به مقام مدیریت اجرایی روستا توجهی نشده بود (Immanyajarmy & Abdollahy . 2009 : 138). از این رو در حوزه مدیریت روستایی با تصویب قانون تأسیس دهیاری‌ها (به عنوان بازوی اجرایی شوراهای اسلامی) در تیر ۱۳۷۷ و تصویب اساسنامه تشکیلات و سازمان دهیاری‌ها در اسفند ۱۳۸۰، گام مؤثری جهت تأسیس یک نهاد عمومی برای نهاد مدیریت روستا برداشته شد (Seidally et al 2011 : 83). با نگاهی به روند تغییر وظایف مدیریت روستاها از گذشته تا به حال می‌توان دریافت که بهبود حفظ محیط زیست روستا برای اولین بار در سال ۱۳۸۰ به صورت رسمی در وظایف مدیریت روستاها مطرح شده است (Adib & Aziziyan 2010 : 3). همانطور که پیتز دراکر بیان می‌دارد که مدیران عامل اصلی و تعیین کننده در جامعه هستند (DarbanAstaneh. 2012: 28).

دهیاری یکی از نهادهای جدید در توسعه روستایی است که در دهه‌ی اخیر جهت اداره و مدیریت توسعه روستایی ایجاد شده است. از این رو دهیار به عنوان نماینده دولت در روستاها نقش بسزایی در حل و فصل مشکلات و مسایل روستاییان به دولت بر عهده دارد (Jaffarnejad et al 2010). دهیاری‌ها متولی آن بخش از فضای سبز روستایی می‌باشند که یا اراضی آن تحت تملک آن‌ها است و یا در ارتباط با مکان‌ها و فضاهای مورد نظر، موظف می‌باشند؛ به عبارت دیگر آن‌ها در مورد هر سه نوع اصلی فضای سبز روستایی ممکن است موظف باشند (Jahed . 2010 : 37). طبق ماده ۱۰ اساسنامه، تشکیلات و سازمان دهیاری‌ها مصوب مورخ ۱۳۸۰/۱۲/۸ هیأت دولت، حفظ و احیای فضای سبز روستایی به عنوان یکی از وظایف دهیار شناخته شده است (DarbanAstaneh . 2009). در واقع دهیاری‌ها متولی آن بخش از فضای سبز روستایی می‌باشند که یا اراضی آن تحت

تملک آن‌ها است و یا در ارتباط با مکان‌ها و فضاهای مورد نظر، موظف می‌باشند؛ به عبارت دیگر آن‌ها در مورد هر سه نوع اصلی فضای سبز روستایی ممکن است موظف باشند.

پیشینه تحقیق

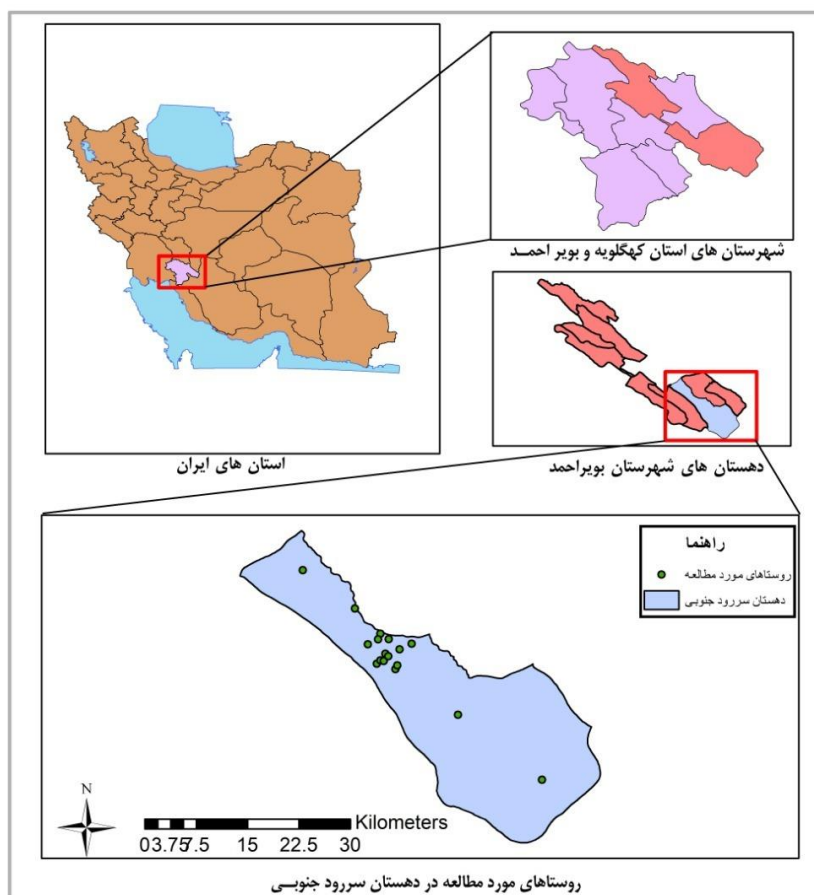
با توجه به تحقیقات در زمینه واکاوی عملکرد دهیاری‌ها در زمینه پارک‌ها و فضای سبز روستایی دهستان سررود جنوبی، تاکنون مطالعه‌ی اساسی صورت نگرفته است، اما مطالعات متعددی در این زمینه در ایران و دیگر کشورها انجام گرفته است که برای جلوگیری از اطاله کلام تنها به معرفی تعدادی از مهم‌ترین آنها اکتفا می‌شود.

جعفری نژاد و همکاران (۱۳۸۹) نیز در مطالعه‌ی این نتیجه رسیدند که روستاییان از عملکرد دهیاران رضایت در حد متوسط و بالا دارند که این نشان از عملکرد خوب و توانایی و ظرفیت‌های بالای دهیاران در اداره و مدیریت روستا دارد. عنابستانی و همکاران (۱۳۹۱) در تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان در توسعه روستاهای شهرستان ایجرود به این نتیجه رسیدند که مردم از عملکرد دهیاری‌ها رضایت کافی را نداشتند و عامل اصلی نارضایتی آنها سوگیری این سازمان‌ها به نفع شخصی و آشنایان بوده است. خانی و سوری (۱۳۹۱) با به کارگیری رویکرد جنسیتی در تحلیل رضایتمندی روستاییان از عملکرد دهیاران به این نتیجه رسیدند که زنان نسبت به مردان از عملکرد اقتصادی و اجتماعی دهیاران رضایت کمتر و در بعد کالبدی- محیطی دارای رضایت بیشتر نسبت به مردان هستند. رضوانی و همکاران (۱۳۹۲) در ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در شهرستان دهلران عملکرد دهیاران را از نظر مردم نسبتاً نامطلوب ارزیابی کردند. آن‌ها به عدم آگاهی مردم از حساب‌های دهیاری، عدم رسیدگی واقعی به خواسته‌های آنها، عدم اعلام برنامه‌ها و عملکرد دهیاری‌ها و بی‌توجهی به نظرات مردم را از جمله دلایل عملکرد نامطلوب دهیاری‌ها عنوان کرده‌اند. قنبری و نادریان فر (۱۳۹۷) عملکرد دهیاران در پایداری محیط روستاهای شهرستان نیمروز را ضعیف ارزیابی کردند.

از این رو پژوهش حاضر در چارچوب نگرش سیستمی، به واکاوی عملکرد دهیاران در بهبود کیفیت زندگی روستاییان در زمینه پارک‌های روستایی می‌پردازد.

معرفی منطقه مورد مطالعه

استان کهگیلویه و بویراحمد با مساحت حدود ۱۶۲۴۹ کیلومتر مربع در مختصات ۲۹ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۶ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۵۳ دقیقه طول شرقی واقع شده است. این استان بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ دارای ۷۱۱۴۷۰ نفر جمعیت بوده است. بنابر سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت شهری استان کهگیلویه و بویراحمد ۳۹۷۴۶۱ نفر (معادل ۵۵٫۷۴ درصد) و جمعیت روستایی آن ۳۱۴۰۰۹ نفر (معادل ۴۴٫۰۴ درصد) اعلام شده است. هنوز هم بخش زیادی از جمعیت استان در روستاها ساکن هستند که این امر ضرورت توجه به برنامه‌ریزی و توسعه برای روستاها را توجیه می‌کند. جمعیت شهرستان بویراحمد از ۲۴۳۷۷۱ نفر در سال ۱۳۹۰ به ۲۹۹۸۸۵ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده، که نشان می‌دهد، جمعیت شهرستان در طی سال‌های ۹۰ تا ۹۵ حدود ۵۶ هزار نفر افزایش داشته است. دهستان سررود جنوبی از توابع بخش مرکزی شهرستان بویراحمد است جمعیت این دهستان از ۴۴۱۰۴ نفر در سال ۱۳۹۰ به ۵۳۷۲۶ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است. (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ - ۱۳۹۰). روستاهای مورد مطالعه تحقیق سکونتگاه‌های روستایی دارای دهیاری در دهستان سررود جنوبی‌اند و در این تحقیق عبارت‌اند از؛ ده بزرگ فیروزآباد، علی‌آباد سرتل، کردلاغری، مازه خرید، خلف‌آباد، مور دراز علیا، مور دراز وسطی، پاسگاه ژاندارمری تنگ‌سرخ، تنگ‌سرخ، وزگ منصورآباد، سروک، تل‌خسرو، مور دراز رهبر، نره‌گاه مرکزی، نره‌گاه مشایخ، سرآبناوه، چنارستان سفلی و شاه مختار. جمعیت سکونتگاه‌های مورد مطالعه نیز از ۲۳۷۰۴ نفر در سال ۱۳۹۰ به ۳۰۸۳۲ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی است. مطالعات نظری این تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و از طریق مقالات، کتاب‌ها، مجلات و سایت‌های معتبر جمع‌آوری گشته است. با توجه به هدف و ماهیت پژوهش برای گردآوری اطلاعات از ابزار پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده مستقیم استفاده شده است، همچنین با مراجعه به بنیاد مسکن شهرستان بخشی از اطلاعات گردآوری شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر ۱۸ روستای دارای دهیاری با سابقه ۵ سال به بالا در دهستان سررود جنوبی است. جمعیت ساکن در روستاهای نمونه برابر ۲۶۶۸۷ نفر است که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۰ نفر به عنوان حجم نمونه نسبت به جمعیت هر روستا محاسبه شد. برای تعیین روایی پرسشنامه از روش اعتبار صوری استفاده شده است و نتایج نشان داد که پرسشنامه از روایی مناسبی برخوردار است. پایایی پرسشنامه برای مقیاس پیامدها با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ محاسبه شد و مقدار آن ۰/۸۴۲ به دست آمد که مقدار قابل قبولی است.

در این تحقیق نیز با مطالعه منابع، در نظر گرفتن موضوع پژوهش و قابلیت دسترسی به اطلاعات، تعداد ۱۱ شاخص شامل شاخص‌های آموزشی، اطلاع رسانی، زیربنایی، مدیریتی، مشارکتی انتخاب شده‌اند.

جدول ۱. ابعاد و شاخص‌های مرتبط با فضای سبز روستایی

شاخص‌ها
همکاری در طراحی و اجرای طرح‌های مرتبط با فضای سبز
همکاری در جهت ایجاد پارک روستایی
حمایت از سازمان‌های مردم نهاد مرتبط با فضای سبز
ارائه آموزش‌های لازم برای پرورش و نگهداری از گیاهان به مردم
فراهم نمودن زمینه ایجاد پارک‌ها، فضای سبز، مراکز تفریحی عمومی
جلوگیری از هدر رفتن فضای سبز به وسیله چرای بیش از حد دام
حفظ و نگهداری از فضای سبز واقع در محدوده قانونی و حریم روستا
پیگیری برای جذب منابع مالی برای احداث پارک روستایی
جلوگیری از تخریب‌ها و تصرفات غیر قانونی فضای سبز روستا
رضایتمندی از اقدامات دهیار در زمینه پیوستن‌ها، پارک و فضای سبز روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS22 تحت ویندوز استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو قسمت یافته‌های توصیفی (توصیف) و یافته‌های استنباطی (تبیین) ارائه خواهند شد. در بخش داده‌های توصیفی، تحقیق حاضر سعی داشته است توزیع فراوانی متغیرها را در قالب جداول فراوانی و اندازه‌های میانگین متغیرهای پرسشنامه ارائه کند. از جانب دیگر بر اساس ماهیت متغیرها و سطح سنجش آن‌ها، به سوالات تحقیق پاسخ داده می‌شود. در این مسیر از آماره‌های تحلیل همبستگی، آزمون دو جمله‌ای، ضریب همبستگی اسپیرمن مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

یافته‌ها و بحث

این مطالعه در اولین مرحله از تجزیه و تحلیل داده‌ها به دنبال ارائه نمای کلی از ویژگی‌های پاسخگویان است این امر موجب شناخت کلی نمونه تحقیق می‌شود و دستیابی به اطلاعات جامعه مورد بررسی را بسیار آسان می‌کند. یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد، میانگین سنی پاسخگویان ۳۱/۶ سال است. ۱۰۱ نفر معادل پاسخگویان کمتر از ۲۵ سال، ۱۳۸ نفر بین ۲۵ تا ۳۴ سال، ۸۷ نفر بین ۳۵ تا ۴۴ سال، ۳۸ نفر بین ۴۵ تا ۵۴ سال، در نهایت تعداد ۱۶ نفر بالای ۵۵ سال سن دارند. در واقع بیشتر پاسخگویان جمعیتی بین ۲۵ تا ۳۵ سال دارند و کمترین پاسخگویان بالای ۵۵ سال سن دارند. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت نشان می‌دهد حدود ۶۷ درصد پاسخگویان مورد مطالعه مرد و ۳۳ درصد آنان نیز زن می‌باشند. توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس وضعیت تأهل نشان می‌دهد که، ۱۷۰ نفر (۴۴/۷ درصد) از پاسخگویان متاهل و ۲۱۰ نفر (۵۵/۳ درصد) از پاسخگویان مجرد بوده‌اند. همچنین از ۳۸۰ نفر پاسخگو ۱۸۶ نفر (۴۸/۹۴ درصد) داری شغل و ۱۹۴ نفر (۵۱/۰۶ درصد) بیکار هستند. بیشترین فراوانی تحصیلات پاسخگویان مربوط به دیپلم (۳۰/۷ درصد) است. کمترین فراوانی تحصیلات نیز مربوط به سطح فوق لیسانس و بالاتر (۶ درصد) است. در نتیجه، بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به، دیپلم ۱۲۱ نفر (۳۱/۸ درصد)، بی‌سواد ۸۶ نفر (۲۲/۶ درصد)، لیسانس ۷۱ نفر (۱۸/۶ درصد)، ابتدایی ۴۶ نفر (۱۲/۱ درصد)، راهنمایی ۴۸ نفر (۱۲/۶ درصد) و در نهایت فوق لیسانس و بالاتر ۸ نفر معادل (۲ درصد) است. جهت سنجش عملکرد دهیاران در زمینه فضای سبز و پارک‌های روستایی، داده‌های مستخرج از پرسشنامه و میانگین و انحراف معیار این داده‌ها در جدول (۲) آمده است. بخش دوم یافته‌های تحقیق آمار توصیفی مربوط به شاخص‌های مدیریت فضای سبز است. در این بخش از ۱۱ شاخص اصلی که در قالب طیف لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) تدوین شده‌اند، استفاده شده است. به هر شاخص از دید ساکنین بین ۱ تا ۵ یک عدد

تعلق می‌گیرد که عدد ۱ نشان دهنده (بدترین وضعیت) و عدد ۵ نشان تحقیق دهنده (بهترین وضعیت) است. میانگین نظری تحقیق عدد ۳ می‌باشد که میانگین واقعی (حاصل شده) با آن سنجیده می‌شود و از این طریق وضعیت پایداری شاخص‌های مدیریت فضای سبز مشخص می‌شود. بر اساس نتایج جدول ۲ شاخص "جلوگیری دهیار از تخریب‌ها و تصرفات غیر قانونی فضای سبز" با میانگین ۲/۵۳ بهترین وضعیت و شاخص "حمایت از سازمان‌های مردم نهاد مرتبط با فضای سبز" با میانگین ۱/۰۶ بدترین وضعیت را از نظر ساکنین دارا می‌باشند. همچنین نتایج نشان می‌دهد؛ دهیاران در زمینه مدیریت فضای سبز روستایی از دید ساکنین با میانگین ۱/۳۶ عملکرد مطلوبی ندارند.

جدول ۲. توزیع فراوانی شاخص‌های مربوط به فضای سبز روستایی

انحراف معیار	میانگین	شاخص
۰/۷۶۳	۱/۵۵	طراحی و اجرای طرح‌های مرتبط با فضای سبز
۰/۷۱۲	۱/۴۶	در جهت ایجاد پارک روستایی
۰/۲۴۴	۱/۰۶	حمایت از سازمان‌های مردم نهاد مرتبط
۰/۶۹۴	۱/۷۷	ارائه آموزش‌های لازم
۰/۷۷۰	۱/۶۷	فراهم نمودن زمینه ایجاد پارک‌ها، فضای سبز، مراکز تفریحی عمومی
۰/۴۰۴	۱/۱۶	جلوگیری از هدر رفتن فضای سبز به وسیله چرای بیش از حد دام
۰/۵۶۱	۱/۳۸	حفظ و نگهداری از فضای سبز واقع در محدوده قانونی و حریم روستا
۰/۴۶۰	۱/۲۲	پیگیری برای جذب منابع مالی برای احداث پارک روستایی
۰/۵۰۰	۲/۵۳	جلوگیری از تخریب‌ها و تصرفات غیر قانونی فضای سبز روستا
۰/۴۶۳	۱/۲۳	رضایتمندی از اقدامات دهیار در زمینه بوستان‌ها، پارک روستایی
۰/۵۰۶	۱/۳۶	وضعیت کلی شاخص‌های مدیریت فضای سبز از دید ساکنین

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

بخش دوم یافته‌ها مربوط به یافته‌های استنباطی پژوهش است. بعد از تعیین نرمال بودن یا نبودن داده‌ها از آزمون‌های پارامتریک یا ناپارامتریک استفاده شده است. برای تعیین نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلموگوروف-اسمیرنف استفاده شد. طبق نتایج به دست آمده چون سطح معناداری از ۰/۰۵ بیشتر است، داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار هستند، بنابراین برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های پارامتریک استفاده می‌کنیم. برای پاسخ به سوالات پژوهش از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است. برای پاسخ به این فرض که عملکرد دهیاران در زمینه مدیریت فضای سبز روستایی در سطح پایینی قرار دارد؛ از ۱۰ گویه که در جدول ۱ معرفی شده‌اند، استفاده شده است که از طریق آن انتظار می‌رود عملکرد دهیاران مشخص شود. نتایج حاصل از این آزمون در جدول ۳ نمایش داده شده‌اند. بر اساس داده‌های جدول ملاحظه می‌گردد که میانگین وضعیت فضای سبز در سکونتگاه‌های مورد مطالعه برابر ۱/۶۳ است، که از حد متوسط (عدد ۳) کمتر است. در مورد این مولفه چون $\alpha = 0.000$ سطح معناداری است، فرض پایین بودن عملکرد دهیاری‌ها در مدیریت فضای سبز، بوستان‌ها و پارک‌های روستایی تأیید می‌شود.

جدول ۳. آزمون T برای مدیریت فضای سبز روستایی

۳= مقدار آزمون شده						مولفه
فاصله اطمینان ۹۵٪		سطح معناداری	آماره آزمون T	میانگین	فراوانی	
کران بالا	کران پایین					
۱.۵۸	۱.۶۹	۰.۰۰۰	-۶۳.۶۳۱	-۱.۶۳	۳۸۰	مدیریت فضای سبز روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

برای پاسخ دادن به این سوال که پارک‌های روستایی نسبت به استانداردهای موجود در سکونتگاه‌ها روستایی در چه وضعیتی قرار دارند؛ ابتدا به تعریف پارک روستایی پرداخته می‌شود. پارک تفریحی روستایی مکانی است تفریحی شامل حداقل یک زمین بازی کودکان، یک کتابخانه و احیاناً یک محوطه ورزشی که هدف از تاسیس آن ایجاد فضای مناسبی برای گذران اوقات فراغت اهالی روستا، به ویژه کودکان، نوجوانان و جوانان روستایی است. این مکان لزوماً در یک فضای سبز طبیعی و یا فضای سبز دست کاشت که برای همین منظور در آن تاسیساتی ساخته شده است، ایجاد می‌شود. سرانه پارک براساس جمعیت روستا، نزدیکی به شهر، خدمات‌دهی به روستاهای اطراف، وجود سایر امکانات تفریحی و نیز وضعیت زمین در آبادی بین ۲ تا ۵ مترمربع تعیین می‌شود. به بیان دیگر لازم است برای هر نفر از کل ساکنان روستا بین ۲ تا ۵ مترمربع زمین در نظر گرفته شود. این مکان شامل؛ زمین بازی، کتابخانه و زمین ورزشی چند منظوره (در روستاهای فاقد زمین ورزشی)، سرویس بهداشتی و محل‌های مناسب برای استراحت بازدیدکنندگان است.

برای رسیدن به پاسخ مورد نظر بعد از حضور در سکونتگاه‌های مورد مطالعه و مشاهده مستقیم به همراه پرس‌وجو از ساکنین به سوال مورد نظر پاسخ داده شده است. لذا وضعیت موجود بوستان‌ها و پارک‌های روستایی نشان می‌دهد در هیچ کدام از سکونتگاه‌های مورد مطالعه این استانداردها وجود ندارد و روستاهای مورد مطالعه فاقد این امکانات هستند.

برای یافتن مهمترین چالش‌ها و مشکلات پیش روی مدیریت فضای سبز روستایی از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شده است. برای این منظور ابتدا از همه دهیاران خواسته شد که مشکلاتی که در عرصه فضای سبز و پارک‌های روستایی با آن مواجه هستند را بیان کنند. مصاحبه تا رسیدن به پاسخ‌های مشابه ادامه پیدا کرد و در پایان با کدگذاری پاسخ‌ها و ترکیب آن‌ها چالش‌های موجود از نظر روستاییان و دهیاران شناسایی شد.

مهمترین چالش‌های دهیاران در زمینه مدیریت فضای سبز روستایی عبارت‌اند از: (۱) اختلافات قومی و طایفه‌ای در بین اهالی روستا (۲) عدم مشارکت اهالی روستا در جلسات (۳) عدم مشارکت اهالی روستا در کمک‌های نقدی و یدی (۴) عدم تأثیر قوانین در رفع مشکلات (۵) عدم مشارکت اهالی روستا در اجرای تصمیمات (۶) عدم تحقق وعده‌های مسئولین (۷) کمبود منابع مالی (۸) بی‌اعتمادی مردم روستا به نظم‌دهی و قانونمند شدن امور روستا (۹) محدود بودن اختیارات دهیاری‌ها و فقدان قدرت قانونی برای اجرای پاره‌ای از تصمیمات.

مهمترین چالش‌هایی که ساکنین در زمینه مدیریت فضای سبز روستایی به آنها اشاره کردند عبارت‌اند از: (۱) کم تجربگی و پایین بودن سطح آگاهی دهیاران نسبت به وظایف خود (۲) عدم آشنایی روستاییان با جایگاه و وظایف قانونی دهیاری و شورای اسلامی روستا (۳) عدم آشنایی با وظایف و تکالیف خود در قبال دهیاری و شورا (۴) پایین بودن سطح سواد دهیاران و شوراهای اسلامی روستا (۵) فقدان یک نظام مطلوب برای نظارت و ارزشیابی امور دهیاری‌ها (۶) فقدان نظارت بر انتخاب دهیاران و طایفه‌ای بودن سیستم انتخاب دهیاران (طایفه‌ای بودن انتخاب دهیار).

نتیجه گیری و پیشنهادات

در اندیشه جدید توسعه پایدار روستایی، همه ابعاد توسعه در پیوند با بعد محیط‌زیستی توسعه قرار دارد؛ به عبارت دیگر بدون توجه به موضوع پایداری محیطی دستیابی پایداری در سایر ابعاد توسعه و در نهایت توسعه پایدار روستایی ممکن نخواهد بود. در این بین، سازمان دهیاریها و دهیاران به عنوان آئینه تمام نمای مدیریت محلی و اجرایی در جهت نیل به اهداف توسعه پایدار و سرعت بخشیدن به روند پایداری محیطی در سکونتگاههای روستایی از اهمیت زیادی برخوردار است. بنابراین واکاوی عملکرد مدیران روستایی در زمینه تسهیل دسترسی به پارک‌ها پایه‌ای برای آگاهی از کمبودهای موجود در این زمینه و ارزیابی نیازهای آینده به پارک‌ها در راستای توسعه پایدار در سکونتگاههای روستایی است. بر این اساس و با توجه به اهمیت تبیین وضع موجود سکونتگاه‌ها از نظر میزان دسترسی به بوستان‌ها و پارک‌های روستایی هم از بعد بهبود پایداری محیط‌زیستی سکونتگاه‌ها و هم به لحاظ عدالت اجتماعی در این تحقیق، وضع موجود سکونتگاه‌ها از نظر دستیابی به بوستان‌ها و پارک‌های روستایی بررسی و تحلیل شد.

فضای سبز از یک سو موجب بهبود وضعیت محیطی سکونتگاه‌ها شده و از سوی دیگر شرایط مناسبی را برای گذران اوقات فراغت شهروندان تأمین می‌کند. علاوه بر این دارای عملکردهای کالبدی نیز است. اثرات فضای سبز روستایی از دیدگاه محیط زیستی مواردی چون (کاهش آلودگی هوا، کاهش آلودگی صوتی، بهبود شرایط بیوکلیما، تلطیف هوا و جلوگیری از افزایش دما و هوا) می‌باشد. در بررسی اثرات روانی-اجتماعی فضای سبز باید گفت که انسان در هر شرایطی، روزانه به چند ساعت فضای ساکت و آرام نیاز دارد که فضای سبز پارک‌های روستایی می‌تواند این فضا را تأمین کند. فضای سبز روستایی به عنوان بخش جاندار محیط روستایی مکمل بخش بی‌جان روستایی یعنی ساختار کالبدی روستا است.

در زمینه وضعیت پارک روستایی نسبت به استانداردهای موجود در سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه نتایج نشان داد، سکونتگاه‌ها در این زمینه در وضعیت پایداری قرار ندارند. عملکرد مدیریت روستایی در این زمینه بسیار ضعیف است و در این زمینه اقداماتی به انجام نرسیده است. به دلیل قرار گیری سکونتگاه‌ها در پیرامون شهر یاسوج جمعیت سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ به ۳۰۸۳۲ رسیده است. حضور این حجم از جمعیت طرح احداث پارک‌های روستایی را برای بهبود کیفیت زندگی ساکنین توجیه می‌کند. به عنوان نمونه روستای سروک با ۵۱۳۰ نفر جمعیت به پارکی با مساحت حداقل ۱۰۰۰۰ متر مربع نیاز دارد. با توجه به اینکه برخی از روستاهای مورد مطالعه در سلسله مراتب سکونتگاه‌ها در سطح بالایی قرار دارند می‌توانند در گسترش و انتشار توسعه به نواحی تحت نفوذ خود نقش مفید و موثری ایفا کنند. مجموع عوامل بالا باعث می‌شود که ذوق و شوق ساکنین جهت گذراندن اوقات فراغت برای دسترسی و استفاده از پارک‌ها و فضای سبز عمومی افزایش یابد. نتایج بررسی‌ها نشان داد از نظر روستاییان عملکرد دهیاران در زمینه مدیریت فضای سبز، بوستان‌ها و پارک‌های روستایی در سطح پایینی قرار دارد، و با چنین نتیجه‌ای دهیاری‌ها در دستیابی به بهبود کیفیت زندگی برای ساکنین و به دنبال آن توسعه پایدار روستایی از نقطه نظر پایداری محیطی ضعیف عمل کرده است. البته شایان ذکر است که دستیابی به پایداری محیط‌زیستی و بهبود کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی تنها محدود به بعد فضای سبز و پارک روستایی نمی‌باشد. به طور عمده از نظر ساکنین مهمترین عواملی که باعث عدم موفقیت دهیاران در زمینه مدیریت فضای سبز روستایی شد می‌توان به پایین بودن سطح سواد دهیاران، عدم آشنایی روستاییان با وظایف خود و دهیاران، نبود سیستم نظارتی و ارزشیابی و طایفه ای بودن انتخاب دهیار اشاره کرد. از نظر دهیاران نیز عدم مشارکت ساکنین، اختلافات طایفه‌ای و قومی، کمبود بودجه، بی‌اعتمادی مردم نسبت به تصمیمات و سیاست‌های مدیران و محدودیت اختیارات دهیاران در پایین بودن عملکرد دهیاری‌ها موثر بوده‌اند. با توجه به مشکلات و معضلات بیان شده در عرصه مدیریت فضای سبز روستایی لازم است تا در انتخاب دهیاران از سوی شورای اسلامی و بخشداران، تحصیلات عالی و دانشگاهی مرتبط با مدیریت روستایی در نظر گرفته شود. در صورت فراهم نبودن این امکان لازم است با برگزاری دوره‌ها و کلاس‌های توجیهی مدیریت روستایی با نظارت سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها این امر تسهیل شود. علاوه بر این برای افزایش

عملکرد و بهبود وضعیت در زمینه فضای سبز روستایی لازم است که سازمان حفاظت محیط زیست در زمینه مسائل محیط زیستی بر عملکرد دهیاری‌ها نظارت داشته و هر ساله به ارزیابی عملکرد دهیاران در حوزه مربوط به خود بپردازد. در نهایت برای رفع مشکلات فضای سبز و پارک روستایی در سکونتگاه‌های مورد مطالعه پیشنهاد می‌شود: تخصیص بودجه در دهیاری‌ها جهت ساماندهی وضعیت محیطی پارک‌ها و فضای سبز روستایی در سکونتگاه‌ها مورد مطالعه؛ ساخت پارک‌ها و ایجاد فضاهای سبز با امکانات مناسب، با گسترش بررسی‌ها و انجام مطالعات فرهنگی، جمعیتی و اقتصادی روستاهای مورد مطالعه؛ فرهنگ‌سازی و ایجاد زمینه‌های مناسب جهت جلب مشارکت‌های مردمی و در راستای اهداف مدیریت محیط زیستی؛ نظارت و ارزیابی دائمی بر عملکرد مدیران محلی و دهیاری‌ها در سکونتگاه‌های مورد مطالعه؛ در نهایت با توجه به مشکلاتی که در عرصه مدیریت روستایی در این سکونتگاه‌ها وجود دارد و عملکرد پایین دهیاری‌ها در این زمینه پیشنهاد می‌شود؛ ضوابط، مقررات و آیین‌نامه‌های انتخاب دهیار مورد بازبینی قرار گیرد.

منابع

- آهنگری کیاسری، حیدر و چرمچیان لنگرودی، مهدی. (۱۳۹۷). **بررسی عوامل موثر بر میزان مشارکت دهیاران در حفظ و نگهداری از محیط زیست روستایی شهرستان ساری**. فصلنامه انسان و محیط زیست. ۱۶(۴۴)، ۱۲-۱.
- ابراهیم‌زاده، عیسی و عبادی جوکندان، اسماعیل. (۱۳۸۷). **تحلیلی بر توزیع فضایی مکانی کاربری فضای سبز در منطقه سه شهری زاهدان**. مجله جغرافیا و توسعه. ۱۱، ۳۹-۵۸.
- ادیب، سمیرا و عزیزیان، محمد. (۱۳۸۹). **مدیریت پسماندهای روستایی و نقش آن در حفظ محیط زیست**. اولین کنگره چالش‌های کود در ایران، نیم قرن مصرف کود. هتل المپیک، تهران.
- ایمانی جاجرمی، حسین و عبداللهی، مجید. (۱۳۸۸). **بررسی تحولات مدیریت روستایی در ایران از مشروطیت تا زمان حاضر**. نشریه راهبرد. ۵۲، ۲۴۴-۲۲۱.
- ایمانی، بهرام؛ محمدی، علیرضا و نادری، محدثه. (۱۳۹۸). **ارزیابی مدیریت نوین روستایی مبتنی بر دیدگاه توسعه پایدار (مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی شهرستان سمیرم)**. مهندسی جغرافیای سرزمین. ۲(۳)، ۸۰-۶۷.
- بهرام سلطانی، کامبیز. (۱۳۸۴). **مبانی معماری فضای سبز شهری**. چاپ دوم. مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، تهران.
- جاهدی، سمیه. (۱۳۸۹). **ضرورت پایداری فضای سبز در مناطق روستایی**. مجله دهیاری. ۲۹، ۲۵-۱۹.
- جعفری‌نژاد، مسعود؛ کلانتری، صمد و منتظری، مسعود. (۱۳۸۹). **بررسی جایگاه دهیاری‌ها به عنوان نهادهای میانجیگری بین دولت و مردم، مورد مطالعه روستاهای شهرستان نجف آباد**. فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا. ۵، ۸۵-۱۱۴.
- خانی، فضیله و سوری، فرشاد. (۱۳۹۱). **رویکرد جنسیتی در تحلیل رضایت‌مندی روستاییان از عملکرد دهیاران بخش کونانی شهرستان کوهدشت**. فصلنامه انجمن جغرافیای ایران. ۱۰(۳۲)، ۱۲۶-۱۰۱.
- خراسانی، محمدامین؛ مشفق نژادی، عنایت‌اله و حکمتی‌اصل، افشین. (۱۳۹۸). **تحلیل مدیریت زباله در فضاهای پیراشهری یاسوج**. مجله توسعه فضاهای پیراشهری. ۲، ۵۷-۶۵.
- دربان آستانه، علیرضا. (۱۳۸۸). **نقش دهیاری‌ها در مدیریت و فضای سبز روستایی**. ماهنامه دهیاری‌ها. ۲۹، ۱۸-۱۳.

- دربان آستانه، علیرضا؛ قدیری معصوم، مجتبی؛ فیروزی، محمدعلی. (۱۳۹۱). بررسی ارتباط بین عملکرد سازمانی و مهارت‌های کارآفرینی مدیران محلی روستایی. پژوهش‌های روستایی. ۳ (۱)، ۲۷-۵۹.
- رضوانی، محمدرضا؛ محمدی، سمیه و پیری، صدیقه. (۱۳۹۲). ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها با استفاده از مدل چارچوب عمومی ارزیابی (CAF) مطالعه موردی: شهرستان دهلران. پژوهش‌های جغرافیای انسانی. ۴۵ (۱)، ۲۱۶-۱۹۹.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا؛ فتاحی، احداله و حاجی‌پور، مجتبی. (۱۳۹۰). ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در مناطق روستایی مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان دلفان. پژوهش‌های روستایی. ۲ (۳)، ۹۴-۶۹.
- رکنی، فرشاد و سلیمانی، حسین. (۱۳۹۸). بررسی روابط شهر-روستا مورد مطالعه: دهستان سررود جنوبی، بخش مرکزی شهرستان بویراحمد و شهر یاسوج. فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی. ۸ (۲۹)، ۵۸-۴۷.
- سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور. (۱۳۹۰). شیوه‌نامه ایجاد پارک‌های روستایی، معاونت امور دهیاری‌ها و دفتر هماهنگی عمرانی و خدمات روستایی.
- صیدالی، محسن؛ صادقی، غلام و میرزایی، زهرا (۱۳۹۰). جایگاه مدیریت در پیشبرد اهداف توسعه روستایی. فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. ۱ (۲): ۷۹-۹۱.
- عنابستانی، علی‌اکبر؛ شایان، حمید؛ جلالیان، حمید؛ تقی‌لو، علی‌اکبر و خسروبیگی، رضا. (۱۳۹۱). تحلیل عوامل ساختاری موثر بر مشارکت روستاییان در توسعه نواحی روستایی مطالعه موردی شهرستان ایجرود زنجان. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. ۱۲ (۲۴): ۴۵-۲۵.
- عیسی‌لو، علی اصغر؛ بیات، مصطفی و بهرامی، عبدالعلی. (۱۳۹۳). انگاره زیست‌پذیری رهیافتی نوین جهت ارتقای کیفیت زندگی در جوامع روستایی مطالعه موردی: شهرستان قم، بخش کهک. مسکن و محیط روستا. ۱۴۶، ۱۲۰-۱۰۷.
- فال سلیمان، محمود؛ صادقی، حجت‌اله؛ مرادی، محمود و کاووسی، غلامرضا. (۱۳۹۱). بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در فرایند مدیریت و توسعه روستایی. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. اول، ۹۵-۷۳.
- قنبری، سیروس و نادریان‌فر، مهدی. (۱۳۹۷). ارزیابی عملکرد دهیاران در پایداری محیطی روستاها. جغرافیا و پایداری محیطی. ۲ (۲): ۳۱-۴۵.
- محمدی، مهدی و پرهیزگار، علی‌اکبر. (۱۳۸۸). تحلیل توزیع فضایی و مکان‌گزینی پارک‌های شهری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی مطالعه موردی منطقه ۲ شهر زاهدان. فصلنامه مدیریت شهری. ۷ (۲۳): ۲۷-۱۷.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵-۱۳۹۰). سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- Balram, S., Dragicevic, S., (2005). Attitudes toward urban green space: Integrating questionnaire survey and collaborative GIS techniques to improve attitude measurements. *landscape and urban planning*, 34, 102-131.
- Bertolini, M., Braglia, M., Carmignani, G., (2006). Application of the AHP methodology in making a proposal for a public work contract. *International Journal of Project Management*, 24(5), 422-430.
- ClaudiaFongar, T., Randrupb, B., (2019). Public urban green space management in Norwegian municipalities: A managers' perspective on place keeping. *Urban Forestry & Urban Greening*, 44, 1-10.
- Eigsti Gerber, D., (1999). Teaching Students about Nursing and Environment: part2-Legislation and Resources. *J of Community Health Nurse*, 16, 81-94.

- Gorbani, R. Pourmohamdi, M.R. Beheshtirouy, M. 2011. **An analysis on urban park thypology in the cities of East Azerbaijan province , with using the (Galen Cranz) model.** Urban – Regional Studies and Research Journal 2nd Year. 8: 3 -6 .
- Haiwei. Y., Xu. J., (2009). **Measuring the accessibility of parks: A case study in Shangai, China. 2009** Sixth International Conference on Fuzzy System and Knowledge Discovery, 14(8), 232 – 236.
- Jim. C.Y., Chen. W.Y., (2008). **Pattern and divergence of tree communities in Taipei's main urban green spaces.** Landscape and Urban Planning, 84(3), 312-323.
- Richardson. E., Mitchell. R., KinghamRole. S., (2013). of **physical activity in the relationship between urban green space and health Public Health**, 127, 318-324.
- Thaiutsa. B., Puangchit. L., Kjelgren. R., Arunpraparut, W., (2008). **Urban green space, street tree and heritage large tree assessment in Bangkok, Thailand.** Urban Forestry & Urban Greening. 7(3), 219-229.
- Zhang. X., Lu. H., James. B., (2011). **Modeling spatial accessibility to parks: a national study.** International Journal of Health Geographics, 10(31), 1-1.

Analyzing the performance of rural areas in order to improve the environmental quality of villagers (Case Study: South Sarood Village)

Abstract

Green space is one of the indicators of the development of societies with environmental, social, cultural, economic and physical dimensions. Connecting the community to the ecosystem is crucial for the flexibility of social and environmental systems. The purpose of this study was to analyze the performance of rural assistants in rural green space and identify the challenges they face. This is an applied-developmental research using descriptive-analytical and exploratory method. The statistical population of the study consists of villages with village support in Sarood South of Boyer Ahmad County. Questionnaires, interviews and direct observation were used to collect the required information. For this purpose 380 people were selected as sample population using Cochran formula. Finally, the collected information was evaluated using coding software. According to the results, the villagers' performance in rural parks and gardens is at an average low of 1.36, and the current status of the settlements is very poor compared to the existing standards of rural parks. The results also showed that the existing status of the settlements in terms of rural parks is unstable compared to the existing standard. In general, the most important factors that led villagers to fail in the field of rural green space management were the low level of villagers' literacy, lack of familiarity with their duties and the villagers, lack of monitoring and evaluation system and clan selection.

Keywords: Green Space, Rural Park, Rural Development, Rural Managers Performance, Quality of Life.